

Dnes před 83 lety: několik málo minut po půl jedenácté, 27. května 1942

26.5.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

„Můj úkol tkví v zásadě v tom, že společně s jiným příslušníkem československé armády budu odeslán do vlasti, abych v čase, na místě a v situaci, která se podle našeho zjištění na místě a za daných okolností bude zdát nejvhodnější, provedl nějakou sabotážní, nebo teroristickou akci, tak účinnou, aby měla patřičný ohlas jak doma, tak za hranicemi Československé Republiky. Učiním podle svého nejlepšího vědomí a svědomí vše, abych tento úkol, k jehož provedení jsem se dobrovolně přihlásil, úspěšně splnil.“

Dne 27. května 1942 byla v pražské ulici V Holešovičkách právě taková akce, v důsledcích mnohem účinnější a závažnější, než se o půl roku předtím v Londýně předpokládalo, provedena. Několik desítek vteřin následujících po několika desítkách minut čekání se stalo objektem zájmu několika generací.

Co se přesně stalo? Jaká byla souslednost událostí? A kdo celou akci vymyslel, schválil a kdo s ní naopak nesouhlasil? Svůj názor na věc měli němečtí vyšetřovatelé i českoslovenští zpravodajci již během války a mnoho historiků, badatelů a spisovatelů pak v dalších dekadách až dodnes. Každoročně se objevují nové poznatky, od technických detailů, přes zmiňovanou souslednost úkonů v místě samotné akce, až po snahy o posouvání samotného pojmenování této události.

Plánování

Myšlenka provádění sabotážních akcí a atentátů na představitele německé okupační moci a kolaboranty byla přítomná již v roce 1939 v souvislosti s odbojovou organizací Perun. Ojedinelé akce však byly často zakryty natolik, že nemohly vyvolat onen patřičný ohlas a případně i akce návazné. Pozice československého zahraničního politického vedení nebyla ve druhé polovině roku 1941 příliš silná. Po napadení Sovětského svazu jeho někdejší nacistickým spojencem se pozornost světa obracela na východní frontu a Protektorát Čechy a Morava představoval klidnou výrobu a přepravní koridor pro německou armádu. Až nástup nového zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha dne 27. září 1941 a zejména jím vyhlášené stanné právo donutily československé zpravodajce k rozhodnutí o důrazné odvetě.

Cílem odstrašující akce se měl stát Karl Hermann Frank nebo Reinhard Heydrich. Datum útoku bylo symbolicky stanoveno na 28. říjen. Operace dostala krycí označení ANTHROPOID a měla být provedena prostřednictvím dvojice důkladně vycvičených vojáků, kteří by byli v civilním oděvu vysazeni padákem na okupované území. Vybráni byli úspěšní absolventi speciálních kurzů rotmistr Josef Gabčík a rotný Karel Svoboda. Následně byli oba odesláni na doplňující výsadkový výcvik, během něhož se ale Svoboda zranil a nemohl dále pokračovat v přípravě na svěřený úkol. Na Gabčíkovo přání byl nahrazen rotmistrem Janem Kubišem, což vzápětí potvrdil velitel skupiny ZÚ mjr. Karel Paleček, který předtím Kubiše osobně vybíral.

Naléhavost operace však postupně ztrácela prioritu a přednost dostal program SILVER, jehož hlavním úkolem bylo obnovit ztracené rádiové spojení s domácím odbojem. Rotmistr Kubiš a Gabčík mezitím absolvovali doplňující výsadkový a střelecký výcvik pod dohledem britských instruktorů. Vzhledem k nedostatku vhodných letounů, došlo k několika odkladům operace.

V protektorátu

K odletu skupiny ANTHROPOID došlo v až noci z 28. na 29. prosince 1941. Jelikož bylo třeba využít možností prostorného letounu s dlouhým doletem, byly tímto letem současně vysazeny i zpravodajské a spojovací paraskupiny SILVER A a SILVER B. Orientace posádky byla velmi ztížena tím, že většina orientačních bodů byla pokryta velkým množstvím sněhu, pod nímž zmizely železnice, řeky i menší města. Pravděpodobně tato skutečnost vedla k navigačnímu omylu, kdy osádka zaměnila Prahu za Plzeň. Tak se stalo, že namísto východně od Plzně vysadila skupinu ANTHROPOID u obce Nehvizdy u Čelákovic, východně od Prahy. Obdobně nepřesně byly vysazeny i dvě zbývající skupiny.

Po přistání parašutisté ukryli osobní operační výstroj a sabotážní materiál v zahradní boudě, kde přečkali svou první noc v protektorátu. Ráno na místní faře zjistili, že došlo ke značné navigační chybě. Podle původních pokynů odjeli na Plzeňsko, kde vyhledali kontaktní osoby.

V podstatě náhodné napojení na sokolský odboj, způsobené navigační chybou, se ukázalo pro úspěch operace ANTHROPOID jako rozhodující. Mlynář Bauman informoval bývalého náčelníka IV. okrsku sokolské župy Barákovy Jaroslava Starého, od něhož vedla cesta do Prahy k náčelníkovi vysočanského Sokola a členovi organizace JINDRA Jaroslavu Piskáčkovi. Tato odbojová skupina, spolu s některými pracovníky bývalé Masarykovy ligy proti tuberkulóze, poskytla oběma parašutistům ilegální byty v Praze a veškerou pomoc, tj. pomohla zlegalizovat jejich pobyt na půdě protektorátu – obstarala jim policejní přihlášky, pracovní knížky, kmenové listy i potravinové lístky.

Absolutní a bezvýhradná podpora ze strany sokolské rezistence se ukázala jako zcela klíčová. Radikální představitelé sokolského odboje pojali Heydrichovu likvidaci do značné míry osobně – jako krevní mstu za stovky vedoucích činitelů Sokola, kteří jeho zásluhou umírali v koncentračním táboře Osvětim po likvidaci jejich organizace v říjnu 1941.

Zakrátko si parašutisté vybudovali síť spolupracovníků a podařilo se jim navázat kontakt i s dalšími parašutisty. K hlavním přechovávatelům parašutistů patřily rodiny Moravcova a Zelenkova ze Žižkova, Oktábcova z Karlína, Novákova z Libně, Fafkova z Vinohrad, Svatošova ze Starého Města, Khodlova z Vysočan a Ogounova z Dejvic. Je téměř jisté, že bez jejich podpory by cesta k úspěšnému atentátu byla buď podstatně ztížena, anebo zcela znemožněna.

V noci z 25. na 26. dubna se na Plzeňsku rozhořely signální ohně, které měly vyznačit plochu pro bombardování Škodových závodů. Celé akce s názvem CANONBURY se zúčastnili někteří parašutisté ze skupin ANTHROPOID, SILVER A a OUT DISTANCE. Akce nevedla ke kýženému výsledku, protože došlo ke svržení smrtícího nákladu z bombardérů mimo určený prostor. Poté se již ANTHROPOID naplno věnoval přípravám svého úkolu.

Provedení atentátu

Možností pro provedení úkolu operace ANTHROPOID bylo několik, čemuž také odpovídala nadstandardní operační výstroj výsadku. Podle pozoruhodného dokumentu, signovaného kapitánem Hesketh Pritchardem z ledna 1942, se mohlo jednat o následující způsoby atentátu: při cestě na Hrad či do úřadu zasáhnout jeho automobil či pancéřovaný železniční vagón bombou, napadnout jej při cestě v salónním železničním voze, podminovat komunikaci, po níž by jel, či na volném prostranství, při některé z oslav či ceremonií. V závěru kpt. Hesketh Pritchard konstatoval, že: Čas a místo útoku zvolí oba agenti sami co nejdříve, podle vlastního uvážení. Byli vyškoleni ve všech způsobech zabíjení, které jsou nám známy. Oba jsou odhodláni tuto akci provést bez ohledu na to, zda je či není příležitost k úniku.

Ideální formou atentátu se zdál být útok na automobil v místě, kde musí výrazně přibrzdit. Průzkumem variant a tras byla vybrána zatáčka u Vychovatelny v Praze-Libni, kudy Heydrich jezdil ze svého sídla v Panenských Břežanech na Pražský hrad.

Dne 27. května 1942, několik málo minut po půl jedenácté, musel protektorův vůz, řízený jeho osobním strážcem Johannesem Kleinem, zpomalit v ostré zatáčce. Situace byla značně nepřehledná, neboť právě přijížděla tramvaj. Tohoto okamžiku využil Gabčík, jehož úkolem bylo Heydricha z bezprostřední blízkosti zastřelit. Jeho samopal Sten Mk. II však v kritickou chvíli selhal. Automobil ujel několik metrů, než jej z bezprostřední blízkosti Kubiš zasáhl speciálně upravenou bombou s nárazovým zapalovačem. Přestože nedopadla dovnitř vozu, exploze poničila jeho pravou zadní část. Střepiny zasáhly Heydricha do pravého boku a lehce na obličej poranily i samotného Jana Kubiše. Po výbuchu oba parašutisté urychleně opustili místo útoku. Josef Gabčík ještě při útěku postřelil Heydrichova osobního strážce Johanneše Kleina.

Další dny

Ihned po atentátu německé hlídky izolovaly Prahu, byl vyhlášen výjimečný stav, následujícího dne rozšířený na celé území protektorátu. Došlo k rozsáhlým domovním prohlídkám a zatýkání. V souvislosti s výjimečným stavem byly popraveny stovky v té době vězněných osob.

Výsledek nacistického teroru, který následoval v odvetu za atentát na Heydricha, zcela změnil tvář protektorátu. Absolutní zvůli, které se okupační aparát dopustil na civilním obyvatelstvu protektorátního zázemí, symbolizovaly osudy dvou vyhlazených a z povrchu zemského vymazaných obcí – Lidic a Ležáků. Dne 24. října 1942 došlo v Mauthausenu k největší popravě českých vlastenců, pomocníků a příbuzných parašutistů.

Množství civilních obětí představovalo pro čs. exilovou vládu a prezidenta dostatečnou devízu pro závěrečnou ofenzivu vůči Velké Británii a Francii, jejímž výsledkem bylo oduznání mnichovské dohody a garance předmnichovských hranic Československé republiky. Velká Británie tak učinila dopisem ministra zahraničních věcí Anthony Edena dne 5. srpna 1942. Na konci září 1942 se připojil i Francouzský národní výbor v čele s gen. Charlesem de Gaullem. Skupina ANTHROPOID tak splnila svůj úkol.

Zdeněk Špitálník

K 80. výročí atentátu na Heydricha vznikla na tomto webu speciální rubrika s názvem "Atentát 80 let". Po kliknutí na název rubriky si můžete přečíst všechny články, které byly k tomuto výročí napsány.

V **Expozici 1938-1948, druhá světová válka** v Armádním muzeu Žižkov je vystavena také speciální bomba Jana Kubiše z místa atentátu a řada dalších exponátů spojených s touto událostí.

v Armádním muzeu Žižkov je vystavena také speciální bomba Jana Kubiše z místa atentátu a řada dalších exponátů spojených s touto událostí.

Ve Sbírkách VHÚ Praha se k tomuto tématu nachází řada předmětů. Například domovský list Jana Kubiše.

Pokud jste ještě nenavštívili Národním památníku hrdinů heydrichiády v Resslově ulici, rozhodně si nenechte ujít návštěvu místa, kde se po atentátu ukrývalo sedm parašutistů. V místnosti před kryptou se nachází expozice věnovaná operaci Anthropoid. Vlastníkem památníku je Magistrát hlavního města Prahy, správu vykonává Vojenský historický ústav Praha. Současná expozice byla

otevřena u příležitosti 80. výročí událostí, dne 18. června 2022.

Právě 18. června si každoročně připomínáme velkým pietním aktem statečný boj parašutistů, kteří zde v roce 1942 svedli svůj poslední boj. Od roku 2010 je tento den významným dnem České republiky - Dnem hrdinů druhého odboje.

<https://www.vhu.cz/dnes-pred-83-lety-nekolik-malo-minut-po-pul-jedenacte-27-kvetna-1942>